

TÜRK KÜLTÜRÜ

(SANAT, MİMARİ, MÜZİK, YEMEK, AİLE VE BAYRAMLAR)

KÜLTÜR-	2
TÜRKLERDE SANAT VE MİMARİ-	2
TÜRK KÜLTÜRÜNDE AİLE-	26
Türk KÜLTÜRÜNDE BAYRAMLAR-	34
TÜRK KÜLTÜRÜNDE YEMEK-	47
GELENEKSEL TÜRK SPOR DALLARI-	58
GELENEKSEL TÜRK ÇALGILARI-	65

KÜLTÜR

- ⦿ Kültür, bir toplumu diğer toplumlardan farklı kılan, geçmişten beri değişerek devam eden, kendine özgü, sanatı, inançları, örf ve adetleri, anlayış ve davranışları ile onun kimliğini oluşturan yaşayış ve düşünüş tarzıdır.
- ⦿ Türk kültürü de Türk milletinin hayat tarzını ifade eder. Tarihi süreç içerisinde farklı medeniyetlerle buluşan Türk kültürü, insanlık tarihinin en zengin kültürlerinden biri haline gelmiştir.

TÜRKLERDE SANAT VE MİMARİ

A) İLK TÜRK DEVLETLERİNDE SANAT, MİMARİ VE MÜZİK

İlk Türk Devletlerinde Yaşam Biçiminin Sanata Etkisi

- ⦿ İlk Türk devletlerinin konargöçer yaşam tarzı, Türklerin kendilerine has bir sanat anlayışının ortaya çıkmasını ve bu doğrultuda eserler vermesini sağlamıştır.
- ⦿ Konargöçer hayat şartlarına uygun olarak hayvancılık temel geçim kaynağı olduğu için, ilk Türklerin sanat anlayışında hayvan üslubu denilen süsleme sanatı belirgin olarak işlenmiştir.
- ⦿ İlk Türk toplumlarının inancında hayvanlara farklı anlamlar yüklenmiş, aslan ve kartal güç ve kudreti, kurt özgürlüğü, kaplumbağa ise ebediyeti sembolize etmiştir.

- İlk Türk devletlerinde suni tepelerin dünyanın merkezini temsil ettiğine inanılır, kağanın otağı veya sarayı da bu tepeler üzerine kurulurdu.
- İlk dönem kent geleneği mimarisi kağanların otağı veya sarayları merkez alınarak gelişmiştir.
- Şehirlerle ilgili sınırlı sayıdaki bulgular nedeniyle Hun Dönemi'ne ait mimari kalıntı olarak kurganlar (mezarlar) ve sonraki dönemlere örnek teşkil etmiş çadırlar vardır.
- Hunlara ait kurganlar, dönemin sanat anlayışına dair önemli bilgiler sunmaktadır.
- Türkler ölülerine büyük saygı gösterdikleri için ölen kişinin hayattayken kullandığı at koşumları, silahları vb. eşyaları da kurgana konulmuştur.
- Eşyaların kurgana konması geleneği, Türklerde ahiret inancının olduğunu göstermektedir.
- İlk Türklerde ortaya çıkmış olan önemli kurganlardan bazıları; Pazırık Kurganları, Noin Ula Kurganı, Esik Kurganı, Kudırge Kurganı, Gök-Bulak Kurganı ve Tuyakta Kurganı'dır.
- Esik Kurganı'nda ortaya çıkan Altın Elbiseli Adam buluntusu, Türklerin sanattaki inceliğine güzel bir örnektir.

Hunlarda Sanat

- Konargöçer yaşam tarzının vazgeçilmez unsurlarından biri de çadırlardır. Kubbe şeklindeki tavan, Türk İslam devletleri mimarisini de etkilemiştir.
- Hunlarda demircilik, dokumacılık ve deri işleme sanatı da oldukça gelişmiştir.

- Hun kurganlarından çıkan önemli eserler arasında deri malzemedен yapılan eşyalar da yer almıştır.
- Hunlara ait heykeller ahşaptan, pişmiş topraktan ve madenlerden yapılmış, Hun heykel sanatında hayvan tasvirleri çok gerçekçi bir şekilde işlenmiştir.
- İlk Türk devletlerinde müzik ve eğlence de önemli bir yere sahiptir.

Kök Türklerde Sanat

- Kök Türk şehirlerinin mimarisi ile ilgili kesin bulgular olmamasına rağmen, Kül Tigin'in anıt mezarı Kök Türklerde anıt mezar mimarisi hakkında önemli bilgiler vermektedir.
- Hunlarda olduğu gibi Kök Türklerde de maden işçiliği ve dokumacılık oldukça gelişmiştir.
- Türklerde demircilik sanatında kullanılan madenler, yönlerle ilişkilendirilmiştir. Demir, siyah renginden dolayı kuzeyi; bakır kızıl renginden dolayı güneyi işaret etmiştir.
- Kök Türkler, Hunlarda olduğu gibi kaya resimlerinde kurt figürlerine çok sık yer vermiştir.
- Kök Türk kurganlarında yapılan kazılarda üzerinde fantastik yaratık resimleri bulunan çok sayıda madenî eşyalar, kulplu maşrapalar ve seramik kaplar bulunmuştur.
- Kök Türk kurganlarında görülen heykel sanatı, Hunlara göre daha gelişmiştir.
- Kül Tigin, Bilge Kağan ve Vezir Tonyukuk adına dikilen heykeller ise Kök Türk heykellerinin en güzel örnekleridir.

- ⦿ Hunlarda olduğu gibi Kök Türklerde de eğlence, müzik ve festivaller önemli bir yere sahipti. Bu dönemde müzik biraz daha çeşitlenmiş, tuğ müziği, dinî müzik ve ozan müziği ön plana çıkmıştır.
- ⦿ Kamlar, Güneş ve Ay tutulmalarında kötü ruhları kovmak için davul çalarlardı.
- ⦿ İlk Türklerde dinî törenler müziksiz yapılmazdı.
- ⦿ Müzisyenlik, Kök Türklerde zamanla bir meslek hâline gelmeye başlamıştır.
- ⦿ Kök Türklerde, Hunlarda olduğu gibi yağ/yoğ (ölü gömme) törenleri önemli bir yere sahipti. Bu törenlere ağıtçılar katılır, ağıtlar yakılırdı. Ağıt yakma geleneği günümüzde de devam etmektedir.

Uygurlarda Sanat, Mimari ve Müzik

- ⦿ Uygur Türkleri yerleşik medeniyetin en önemli sanat örneklerini vermiştir.
- ⦿ Uygurlar, Budizm ve Manihaizm dinleri ile tanıştıktan sonra, özellikle tapınak mimarisinde önemli gelişmeler göstermiştir.
- ⦿ Uygur şehirlerindeki pek çok saray, tapınak ve ev kerpiç kullanılarak yapılmış, Haço'daki saray kalıntısında ise taş malzemeler kullanılmıştır.
- ⦿ Uygurlar mimaride tonoz, kubbe ve Türk üçgeni gibi yapılara yer vermişler, gökyüzünden ilham alarak kubbe tekniğini ilk önce çadırlarda ve kurganlarda, daha sonra da diğer mimari yapılarda kullanmışlardır.
- ⦿ Kubbe daha sonraları Türk İslam devletlerinde de kullanılmaya devam etmiştir.

- Uygurlar resim sanatında da oldukça ilerlemiş, onların inançları ve yerleşik düzenleri sanat anlayışlarını da etkilemiştir.
- Minyatür sanatı, Uygurlarda Mani dininin etkisiyle gelişmiştir.
- Uygurlarda heykel sanatının temeli Kök Türklerdeki balballara dayanmaktadır.
- Uygurlarda resmî çalgılara kövrük denilirdi.
- XX. yüzyılın başlarında yapılan kazılarda, günümüzde de kullanılan müzik aletleri arasında yer alan zurna'ya da rastlanması, zurnanın bu dönemde de kullanıldığını gösterir.
- Uygurların on iki makamı, Türklerin duygularını ve müzikal birikimlerini yansıtmaları bakımından önemlidir.
- İlk Türk devletleri müzik konusunda oldukça gelişmiş, bu dönemde türkü söylemek yırlamak/ırlamak sözleriyle ifade edilmiştir.
- İlk Türk devletlerinde melodiye Kög, türkü söyleyen kimseye de ırçı denilirdi.
- Türklerde müzik aletleri telli, üflemeli ve vurmali olmak üzere üç kısımdan oluşur ve bu çalgılar arasında kopuz önemli bir yer tutardı.

B) İLK TÜRK İSLAM DEVLETLERİNDE SANAT, MİMARİ VE MÜZİK

İslamiyet'in İlk Türk İslam Devletlerinde Sanata Etkisi

- ⦿ Hz. Muhammed'in; "Allah güzeldir ve güzelliği sever." sözleri, İslam ve sanatın ortak kavramları olan güzellik anlayışını vurgulamıştır.
- ⦿ Bu itibarla Müslümanlar mimari, musiki, minyatür ve hat gibi sanat dallarında muhteşem eserler ortaya koymuşlardır.
- ⦿ İslam sanatının en özgün tarafı, tevhid (Allah'ın birliğine inanma) inancı etrafında gelişip büyümesidir.
- ⦿ Türklerin İslamiyet'i kabul etmesiyle birlikte başlayan bu anlayış, gerçek kimliğine Karahanlı Devleti'nin kuruluşu ile kavuşmuştur.
- ⦿ Karahanlılardan sonra eski Türk sanatı ile İslam sanatı kaynaşmaya başlamış, böylece Türk karakterli yeni bir tarz ortaya çıkmış, ortaya çıkan bu sanat tarzına Türk İslam Sanatı adı verilmiştir.
- ⦿ Bu dönemde Türklerin kullandığı semboller ve motifler de İslam dininin etkisiyle değişmeye başlamıştır.
- ⦿ Tek merkezden çıkan motifler merkezîyetçiliği ifade ederken, devam eden tekrara dayalı bir süsleme anlayışı ise ölümden sonra yaşamın devamlılığını ifade etmiştir.

- ⦿ Melekler, veliler ve şehitlerin yeşil giydiğine inanılmış, kırmızı renk hayat, sağlık ve kanla bağdaştırılmıştır.
- ⦿ İslamiyet kabul edilince Türk devletlerinde resim ve heykel sanatları rağbet görmemiştir.
- ⦿ Güzel yazı yazma sanatı olan hat sanatı da bu dönemde yaygınlaşmıştır.
- ⦿ Hayat ağacı, vazoda çiçekler, cennet imgesi sayılan nar gibi bazı meyvelerden oluşan bitkisel motifler ve kutsal sayılan bazı hayvan motifleri de yine İslamiyet'in etkisiyle Türk sanatının her alanında yerini almıştır.
- ⦿ Türklerin İslamiyet'i kabul etmesiyle birlikte Türk mimarisinde yeni yapılar ortaya çıkmış, bu yeni yapıların en önemlileri arasında da camiler yer almıştır.
- ⦿ Camilerin yanında medrese, tekke ve zaviyeler ile ribat ve kervansaraylar da İslam düşünce ve yaşam tarzının sonucunda ortaya çıkmıştır.
- ⦿ İslamiyet'in etkisiyle oluşan saraylar, çarşılar, kaleler, hamamlar, imarethaneler, köprüler ve evler ise Türk İslam şehirlerini oluşturan diğer önemli ögeler arasında yer almıştır.
- ⦿ Bu dönemde İslamiyet'in etkisiyle Orta Asya şehir yapılarında önemli gelişmeler yaşanmış, Kale, şehristan ve rabaz'dan oluşan üçlü bir yapı ortaya çıkmıştır.
- ⦿ Şehristan denilen kentlerde genellikle zanaatla uğraşanlar ile halk kesimi oturmuş, şehrin dış mahalleleri olarak adlandırılan rabazlarda ticari faaliyetler yapılmıştır.

- ⦿ Çarşılar ilk dönemlerde rabazlarda yer alırken İslami dönemde cuma camisi etrafına taşınmıştır.
- ⦿ İlk Türk devletlerindeki anıtmezar geleneği, İslami dönemde türbe ve kümbet yapımıyla devam etmiştir.

Karahanlılar Dönemi'nde Sanat ve Mimari

- ⦿ Karahanlılar Dönemi'nde Türk kültürü ile İslam kültürü kaynaştırılmış, bu kaynaşma sonucunda birçok sanat eseri ortaya çıkmıştır. Özellikle mimari yapılarıyla ön plana çıkan Karahanlılar Dönemi'nde Türk İslam mimarisinin ilk örnekleri verilmiştir.
- ⦿ İlk kervansaray mimarisi bu dönemde görülür.
- ⦿ Karahanlılar Dönemi'nden kalan en eski mimari eser Arap Ata Türbesi'dir.

Büyük Selçuklular Dönemi'nde Sanat, Mimari ve Müzik

- ⦿ Orta Asya'dan gelerek Horasan'a yerleşen Oğuzların kurduğu Selçuklu Devleti kısa sürede büyüyerek İran, Azerbaycan, Anadolu, Suriye ve Mezopotamya'ya hâkim olmuştur.
- ⦿ Türk İslam mimarisinin önemli yapılarından birisi de minarelerdi. Bu minarelerden bilinen en eskisi, süslemesinde ilk kez çini de kullanılan Damgan Camisi'ndeki minaredir.
- ⦿ Büyük Selçuklular ise genelde dört köşeli, çokgen veya yuvarlak planda yapılan türbe ve kümbet mimarisi alanında önemli eserler vermiştir.

- ⦿ Karahanlılar ve Gaznelilerde görülen kervansaray mimarisi, Selçuklular Dönemi'nde geliştirilerek birer anıtsal yapıya dönüştürülmüştür.
- ⦿ Bu dönemdeki Türk müziği, ordu ve saraylarda nevbet çalınarak yapılan askerî müzikten ibaretti.
- ⦿ Halk arasında ise tekke ve saraylarda çalınan ney, boru, tambur ve bağlama gibi müzik aletleri yaygındı.
- ⦿ Türk musikisinde görülen makamlar insan ruhunu dinlendiren özellikteydi. Beş vakit okunan ezanlar da bu makamlar ile okunurdu.
- ⦿ Selçuklular Dönemi'nde kısmen de olsa resim ve heykel alanında çalışmalar yapılmıştır.
- ⦿ Bir diğer süsleme sanatı olan çinicilik, Selçuklular Dönemi'nde başta Rey olmak üzere Musul ve Rakka'da çok gelişmiş, bu dönemde çininin yanında seramik eserler de yapılmıştır.
- ⦿ İlk Türk devletlerinden olan Uygurlarda önemli bir yere sahip olan minyatür sanatı, Büyük Selçuklular Dönemi'nde gelişme göstermiştir.
- ⦿ İlk minyatür okulu Bağdat'ta Selçuklular tarafından açılmıştır.

Türkiye Selçukluları Dönemi'nde Sanat ve Mimari

- ⦿ 1071 Malazgirt Zaferi'nden sonra Anadolu'ya gelen Türk boyları, yeni bir kültür ve sanat ortamının temellerini atmıştır.

- ⦿ Anadolu'nun fethedilmesinde önemli rol oynayan Türkmen komutanlar, ele geçirdikleri bölgelerde beylikler kurarak imar faaliyetlerine başlamıştır.
- ⦿ Bu beyliklerden oluşan Saltuklular, Danişmentliler, Artuklular ve Mengücekliler bir süre sonra Türkiye Selçukluları'nın bayrağı altında toplanmıştır.
- ⦿ Türkiye Selçukluları, sınırlarının genişlemesiyle birlikte Yunan, Roma, Bizans ve Akdeniz kültür merkezleriyle karşılaşmıştır.
- ⦿ Konya, Selçuklu sanatının merkezi olmuştur.
- ⦿ Türkiye Selçukluları Anadolu'ya geldikten sonra yapı malzemesi olarak tuğla yerine taş kullanmaya başlamıştır. Bu dönemin dikkat çeken yapıları arasında Divriği Ulu Cami ve şifahanesi yer alır.
- ⦿ Divriği Ulu Cami, Unesco tarafından dünya miras listesine alınan ilk kültürel yapımızdır.
- ⦿ Konya Karatay Medresesi, İnce Minareli Medrese, Kırşehir Caca Bey Medresesi, Sivas Gök Medrese ve Erzurum Çifte Minareli Medrese'dir.
- ⦿ Türk devletlerinin ticari hayatında önemli bir yere sahip olan kervansaraylar, Türkiye Selçukluları mimarisinin anıtsal yapılarıdır.

Ahşap Sanatı

- ⦿ Türkiye Selçukluları Dönemi'nde ahşap sanatı; mihrap, rahle, sanduka vb. alanlarda ustalıkla kullanılmıştır.
- ⦿ Minberlerin yan taraflarına yapılan ahşap süsleme işinde, ahşapların birbirine geçmesiyle yapılan Kündekâri tekniği kullanılmıştır.

Halı Sanatı

- ⦿ İlk Türk devletlerinde oldukça gelişmiş olan halı sanatı, Türk İslam devletlerinde bu gelişimini sürdürmüştür.

Hat Sanatı

- ⦿ İslam dininin Türk el sanatları üzerinde etkisinin bulunduğu sanat dallarından birisi de hat sanatıdır.
- ⦿ Amasyalı Yakut, ilk Türk hattatı olarak kabul edilir.

Çini Sanatı

- ⦿ Duvarları kaplayıp süslemek için kullanılan, bir yüzü sırlanmış, genellikle çiçek resimleriyle bezeli, fırınlanmış balçık levha şeklinde yapılan süsleme sanatıdır.

Tezhip Sanatı

- Tezhip sanatı Kur'an-ı Kerim ve değerli el yazması kitaplar ile levha ve tuğraları süsleme sanatıdır. Tezhip sanatı ile uğraşanlara müzehhib denilmektedir.

Maden Sanatı

- Türkiye Selçuklular Dönemi'nden günümüze maden ürünlerinin çok fazla örneği kalmasa da bulunan madenî eserler, Türkiye Selçuklular Dönemi'nde gelişmiş bir maden sanatı olduğunu göstermektedir.

C) OSMANLI DEVLETİ'NDE SANAT

Osmanlı Sanatının Özgün Özellikleri

- Osmanlı Devleti'nin sanat anlayışında ilk Türk devletleri ile Türk İslam devletlerinin izleri görülmekle birlikte, bu sanat anlayışının kendine has bir standardı ve uyum üslubu vardır.
- Osmanlı Devleti, hüküm sürdüğü coğrafyadan etkilenmesi sonucu mimaride üst kubbeyle örtülü kare birimini uygulamaya başlamıştır.
- Altı yüz yıldan fazla süren Osmanlı sanat anlayışı, kendi içinde mimari ve el sanatları olarak iki gruba ayrılır.

- ⦿ Üslup yönünden de Erken Dönem, Klasik Dönem ve Geç Dönem Osmanlı Sanatı olmak üzere üç döneme ayrılmıştır.
- ⦿ Osmanlı sanatında mimarinin yanında çinî, seramik, halı, minyatür, hat, ebru, ahşap işçiliği ve maden işlemeciliği sanatları da önemli bir yere sahiptir.
- ⦿ Osmanlı sanatında özgün özellikler Fatih Sultan Mehmet ve II. Bayezid dönemlerinde ortaya çıkmış, Kanuni Sultan Süleyman, II. Selim ve III. Murat dönemlerinde en gelişmiş biçimine ulaşmıştır.
- ⦿ Osmanlı sanatı, bir devlet ve saray sanatı olarak ortaya çıkmıştır.
- ⦿ Osmanlı Devleti'nin yöneticileri, bilim insanları ile şair, müzisyen ve mimar gibi sanatçıları korumuş, onları her zaman desteklemiştir.
- ⦿ Fatih Sultan Mehmet, sanatçıları ve bilginleri sarayında toplamak için girişimlerde bulunmuş, fethettiği bölgelerden sanatçıları İstanbul'a getirdiği gibi İtalya'dan ünlü ressamı da İstanbul'a davet etmiştir.
- ⦿ Mimar Sinan, Süleymaniye Camisi'ni yaptıktan sonra hem plan hem de hacimsel bütünlük açısından Ayasofya'yı geçtiğini ifade etmiştir.

Osmanlı Devleti'nde Dinî Mimari

İznik Yeşil Cami

- Erken dönem Osmanlı mimarisinin en önemli yapılarından birisi olan İznik Yeşil Cami, Çandarlı Halil Paşa tarafından 1378 yılında Musa oğlu Hacı'ya yaptırılmıştır.

Bursa Ulu Cami

- Bursa Ulu Cami'nin yapımı Yıldırım Bayezid Dönemi'nde 1399-1400 yılları arasında tamamlanmıştır.
- Mimarı kesin olarak bilinmemekle beraber, Ali Necar ya da Hacı İvac Paşa tarafından inşa edildiği tahmin edilmektedir.

Süleymaniye Camisi

- Mimar Sinan'ın; "çiraklık eserim" dediği Şehzade Camisi'nden sonra Kanuni Sultan Süleyman için yaptığı kalfalık dönemi eseridir.
- Bu eserin yapımını gerçekleştiren Mimar Sinan, 1489-1588 yılları arasında yaşayan büyük bir yapı ustasıdır.
- Kayseri Ağırnas doğumlu olan Sinan, devşirme kökenlidir ve 99 yaşında vefat etmiştir.
- II. Bayezid, Yavuz Sultan Selim, Kanuni Sultan Süleyman, II. Selim ve III. Murat da dâhil olmak üzere beş padişah dönemi görmüştür.

Selimiye Camisi

- ⦿ Mimar Sinan'ın; "ustalık eserim" dediği bu cami, 1568-1575 yılları arasında II. Selim adına yapılmıştır.
- ⦿ Osmanlı Devleti'nde Mimar Sinan'ın ölümünden hemen sonra başmimar olan Davut Ağa, Mimar Sinan'ın kalfasıdır.
- ⦿ Sinan'ın üslubunu devam ettiren Mimar Davut Ağa, İstanbul Cerrah Mehmet Paşa Camisi, Bahçekapı Camisi, III. Murat Türbesi, İncili Köşk ve Bayezid Köşkü gibi önemli yapıların da mimarıdır.

Sultan Ahmet Camisi

- ⦿ Bu camiyi Mimar Sedefkâr Mehmet Ağa, 1609-1616 yılları arasında I. Ahmet adına inşa etmiştir.
- ⦿ Caminin mimarı Sedefkâr Mehmet Ağa 1570-1589 yılları arasında Mimar Sinan'ın yanında öğrenci olarak yetişmiş, 1606 yılında da mimarbaşı olmuştur. En önemli eseri Sultan Ahmet Camisi'dir. Mavi Cami olarak da bilinmektedir.

Osmanlı'nın son dönem eserlerinde Balyan ailesinden gelen mimarların imzası vardır.

- ⦿ Garabet Amira Balyan, 1800-1866 yılları arasında yaşayan Ermeni asıllı bir mimardır ve I. Abdülmecit'in mimarları arasında yer alır. En önemli eseri, İstanbul'daki Dolmabahçe Sarayı'dır.

Sivil Mimari

- ⦿ Osmanlı sivil mimarisinde ev, mektep, medrese, dârüşşifa, kütüphane, hamam, imaret, çeşme, köprü ve külliyeler gibi yapılar vardı.
- ⦿ Sivil mimarinin en önemli unsurları evlerdi ve bu evler haremlik ve selamlık olmak üzere iki bölümden oluşurdu. Osmanlı evlerini Avrupa evlerinden ayıran en önemli unsurdu.
- ⦿ Konutların iç mekânlarında mobilya olarak kullanılan yüklükler, sedirler ve nişler yapının ihtiyacına göre tasarlanırdı.

Osmanlı Dönemi'nde Güzel Sanatlar

Müzik

- ⦿ Osmanlı'da müzik; klasik müzik, halk müziği ve tasavvuf müziği olmak üzere üç kısma ayrılmış, halk müziği diğer müziklere göre daha yaygın olarak kullanılmıştır.

- ⦿ Hoca Abdülkadir Meragi ve Dr. Subhi Ezgi, Osmanlı Dönemi'nin en önemli musiki âlimleri arasında yer almıştır.
- ⦿ Osmanlı bestekârları arasında ise Mustafa İtri Efendi, III. Selim, Tamburî Osman Bey ve Hacı Arif Bey gibi önemli isimler bulunmaktadır.

Minyatür, Yazı (hat) ve Resim

- ⦿ Osmanlı Devleti'nde minyatür sanatı önemli bir yere sahipti.
- ⦿ Bu dönemin ilk minyatür örnekleri Amasya ve Edirne'de ortaya çıkmıştır.
- ⦿ Gelişerek bir sanat dalına dönüşen minyatür, XVI. yüzyılın ikinci yarısında en verimli dönemlerini yaşamıştır.
- ⦿ Matrakçı Nasuh ve Levni, Osmanlı minyatürünün en önemli isimleri arasında yer almıştır.
- ⦿ Osmanlı hat sanatının kurucusu olarak kabul edilen Amasyalı Şeyh Hamdullah, güzel yazı yazma sanatında Klasik Dönem'in öncüsü olmuştur.
- ⦿ Ahmed Şemseddin Karahisarî ve Hafız Osman ise bu sanatı zirveye taşıyan isimler olarak tarihe geçmişlerdir.

Resim sanatı

- ⦿ XIX. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti'nde önem kazanmıştır.
- ⦿ Bu sanatın önemli temsilcileri Şeker Ahmet Paşa (1841-1906), Osman Hamdi Bey (1842-1910) ve İbrahim Çallı'dır (1882-1960).
- ⦿ Sanayi-i Nefise Mektebi'nin kurulmasında önemli görevler üstlenen Osman Hamdi Bey, resimlerinde daha çok Doğulu insan figürlerini işlemiştir.
- ⦿ Kur'an Okuyan Adam, Kaplumbağa Terbiyecisi ve Silah Taciri onun önemli çalışmaları arasında yer alır.
- ⦿ Bu yüzyılın önemli ressamlarından biri de İbrahim Çallı'dır. İbrahim Çallı, portre ve manzara resimleri ile tarihî olayları konu alan tablolar çizmiştir.
- ⦿ Mor Salkımlar, Manolyalar, Mevleviler ve Gül Koklayan Kadın, onun önemli eserleri arasında yer almaktadır.

Edebiyat

- ⦿ Edebiyat; Divan Edebiyatı, Halk Edebiyatı ve Tasavvuf Edebiyatı olmak üzere üç kısma ayrılır.
- ⦿ Aruzla şiir yazan şairlerin şiirleri divan adı verilen bir kitapta toplandığı için bu dönem edebiyatına Divan Edebiyatı denilmiştir.
- ⦿ Yüksek Zümre Edebiyatı olarak da bilinen bu dönem edebiyatının ilk temsilcisi Hoca Dehhâni'dir.
- ⦿ Osmanlı'da Halk Edebiyatı ürünleri hem ferdî (kişisel) hem de anonim olarak ortaya konulmuştur.
- ⦿ Pir Sultan Abdal, Karacaoğlan ve Dadaloğlu gibi şairler bu dönemin öne çıkan halk ozanlarıdır.
- ⦿ Tekke Edebiyatı olarak da bilinen Tasavvuf Edebiyatı, Osmanlı'da Yunus Emre ve Mevlana geleneği üzerinde yükselmiştir.

Osmanlı ve Batı Sanatı'nın Etkileşimi

- ⦿ XVI. yüzyıl sonlarına kadar İtalya ve Fransa gibi ülkelere giden Osmanlı elçileri, kılık-kıyafetleri ve âdetleri ile bu ülkelerin önde gelen çevrelerini etkilemiştir.
- ⦿ Lale Devri (1718-1730) ise Osmanlı'nın Avrupa'ya açıldığı ve Batılılaşma Hareketi'nin başladığı dönemdir.

- ◉ Mimari, süsleme ve diğer sanat dalları ile özel yaşam tarzında Fransızların taklit edilmeye başlandığı bu dönemde İstanbul, Selanik, İzmir, Kahire ve Beyrut gibi şehirler Batılılaşmanın merkezi hâline gelmiştir.
- ◉ XVIII. yüzyıl, müzik alanında Osmanlı Devleti'ndeki mehter müziğinin Batı müziğini etkilediği dönemdir.
- ◉ Rusya, Avusturya, Fransa ve İngiltere mehter müziğinden etkilenerek bu müziği ve bu müzikle birlikte Türk müzik aletlerini de kullanmış, Türk müzisyenler İngiltere'de Kraliçe Victoria Dönemi'ne kadar görev yapmışlardır.
- ◉ Mozart, Türk müziğinden etkilenerek Saraydan Kız Kaçırma adlı eserini bestelemiştir.
- ◉ Ünlü besteci Beethoven (Bethofın), 1811 yılında mehter marşından etkilenerek bir Türk marşı yazmıştır.
- ◉ XIX. yüzyılda Batı müziğinin etkileri artmış, Mehterhane'nin kaldırılması ile birlikte Batı müziği resmen Osmanlı toplumunu etkisi altına almıştır.
- ◉ Mızıkâ-i Hümayun (Askerî Mızıkâ Okulu) İtalyan müzisyen Donizetti'ye (Donicetti) kurdurulmuş, Batı müziği Abdülaziz Dönemi'nden sonra saray ve çevresinde kendisini hissettirmeye başlamıştır.
- ◉ Osmanlı Mimarisi Lale Devri'nden itibaren Batı'nın etkisinde kalmaya başlamış, III. Ahmet Çeşmesi ve Nevşehirli İbrahim Paşa Külliyesi bu dönemde yapılmıştır.

- ⦿ Bu dönemde süslemeye de çok büyük önem verilmiştir. XVIII. yüzyılda mimari alanda da Batı üslubu hâkim olmuştur.
- ⦿ Aşırı süslemenin ön planda olduğu bu yeni üsluba Türk-Barok üslubu denilmiş, Nur-u Osmaniye Camisi, bu tarzın en güzel örneği olarak kabul edilmiştir.
- ⦿ Bu mimarlar modern teknikleri kullanarak klasik mimarinin birçok unsurunu ve süsleme şekillerini yeni yapılarda uygulamayı denedikleri için Türk mimarisinde Neo-klasik Dönem'i başlatmışlardır.
- ⦿ Mimar Numan Kemaleddin Bey, Kamer Hatun Camisi'ni (İstanbul) ve Gazi Eğitim Enstitüsü'nü (Ankara) bu anlayışla yapmıştır.

Ç) CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE SANAT

Cumhuriyet Dönemi Sanat Anlayışı

- ⦿ Cumhuriyet ilan edilirken yeni devletin kültür anlayışının çağdaş ve millî olması kararlaştırılmış, çağdaşlaşma amacıyla inkılaplar yapılırken Batı uygarlığı ve Türk millî kültürü dikkate alınarak hareket edilmiştir.
- ⦿ Cumhuriyet Dönemi sanat anlayışı cumhuriyet rejimine uygun olarak geliştirilmiştir.
- ⦿ Atatürk, sanatın her alanına büyük önem vermiş, sanatçıların yetişmesi için okullar, konservatu- arlar ve tiyatrolar açılmasını sağlamıştır.

Cumhuriyet Dönemi'nde Sanat Alanındaki Çalışmalar

Mimari

- Cumhuriyet Dönemi Türk mimarlığı, kültürel geçmişi olan İslam mimarisinin yanında Batı mimarisinin de etkisinde gelişmiştir.
- XIX. yüzyıldan itibaren Osmanlı mimarisini önemli ölçüde etkileyen Avrupa mimarisi, II. Meşrutiyet Dönemi'nde yeni bir boyut kazanmıştır.
- Öncülüğünü Mimar Kemalettin ve Vedat Tek'in yaptığı bu dönem, I. Ulusal Mimarlık Dönemi olarak da adlandırılmıştır.
- Bu dönem yapılarının estetik anlayışında dış cephe biçimi ve süslemeleri Türk tarihini yansıtırken yapıların iç kısımları Avrupa'dan izler taşır.
- İlk dönem mimarlık üslubu olarak adlandırılan bu uygulama, Cumhuriyet Dönemi'nde de desteklenmiştir.
- I.Ulusal Mimarlık Dönemi yapı anlayışı 1930'lu yıllara kadar etkisini sürdürmüştü de 1927 yılından itibaren yabancı mimarların etkisi ülkemizde hissedilmeye başlamıştır.
- 1930'ların sonlarında II. Ulusal Mimarlık Üslubu ortaya çıkmıştır.

- ⦿ Temelini geleneksel Türk sivil mimarisinden alan bu üslubu ortaya çıkaran mimarlar, Türk mimarlığında millî mimari değerlerin ön plana çıkarılması için gayret göstermişler, millî birlik ve beraberlik duygusunun mimarideki estetiğe yansması için uğraşmışlardır.
- ⦿ Projesi Emin Onat ve Orhan Arda tarafından çizilen Anıtkabir mimarisi, nostaljik ve akademik yöntemlerin sentezi şeklinde gelişme gösteren bu akımın eserlerine örnektir.

Resim

- ⦿ Türk resim sanatının kurumsallaşmasında ve çağdaşlaşmasında II. Meşrutiyet Dönemi'nde kurulan ve 1921 tarihinde Türk Ressamlar Birliği adını alan Osmanlı Ressamlar Cemiyeti önemli rol oynamıştır.
- ⦿ Türk Ressamlar Birliği, 1929 yılında Güzel Sanatlar Birliği adını almıştır.
- ⦿ Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki resim sanatçıları Millî Mücadele'nin etkisinde oldukları için yaptıkları resimlerde Atatürk ve silah arkadaşlarının faaliyetlerini, Türk ordusunun kahramanlıklarını ve halkın Millî Mücadele Dönemi'nde yaşadığı sıkıntıları anlatmışlardır.

Heykel

- ⦿ Osmanlı Devleti'nde Sanayi-i Nefise Mektebi'nin 1882 yılında kurulmasıyla birlikte heykel sanatında birtakım gelişmeler olmuş ancak bu sanat yeteri kadar topluma ulaşip yaygınlaşmamıştır.

- ⦿ Cumhuriyet Dönemi'nde heykeltıraşlığa da diğer sanat dallarında olduğu gibi önem verilmiş, özellikle 1930'lu yıllarda heykeltıraş sayısında kayda değer bir artış olmuştur.
- ⦿ Cumhuriyet'in ilk yıllarında anıt heykel alanında tecrübeli heykeltıraş ile teknik alt kadro olmadığı için ilk Atatürk anıt heykeli Avusturyalı heykeltıraş Heinrich Krippel (Haynrik Kırıpıl) tarafından yapılmıştır. İstanbul Sarayburnu Parkı'na dikilmiştir (1926).
- ⦿ 1929 yılında Nijat Sirel tarafından yapılan İzmit Atatürk Heykeli Cumhuriyet Dönemi'nde bir Türk sanatçısı tarafından yapılan ilk anıt heykeldir.

Müzik

- ⦿ Cumhuriyet Dönemi'ndeki yenileşme ve çağdaşlaşma hareketi, müzik alanında da hızla devam etmiştir.
- ⦿ Atatürk'ün öncülük ettiği bu yenileşme hareketleri sonucunda Ankara'da Musiki Muallim Mektebi açılmış,
- ⦿ II. Mahmut Dönemi'nde açılan Mızıkayı Hümayun, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'na dönüştürülmüştür.
- ⦿ 1926 yılında Darü'l-elhan (müzik okulu), Konservatuar adını almış, Ankara Devlet Konservatuvarı ve İstanbul Belediye Konservatuvarı kurulmuştur.

- ⦿ Bu dönem çok sesli müziğin önde gelen isimleri arasında yer alan Cemal Reşit Rey, Ahmet Adnan Saygun, Necil Kazım Akses, Hasan Ferit Alnar ve Ulvi Cemal Erkin Türk Beşlileri olarak tanınmışlardır.
- ⦿ Atatürk, yaşanan bu gelişmelere öncülük ederek destek vermiş ve sanat çalışmalarını yakından takip etmiştir.

TÜRK KÜLTÜRÜNDE AİLE

- ⦿ Tarih incelemeleri ortaya koymuştur ki, Türk milletini bütünlük içinde tutan iki güç merkezi mevcut olmuştur: Biri ordu düzeni, diğeri aile yapısı. Bunlardan biri bozulduğu takdirde Türk topluluğu dağılmakta veya tamamen yok olmaktadır.
- ⦿ Mesela Tabgaçların Çinlileşmesine sebep, 5. yüzyılın sonlarına doğru Budizmin kabulü yanında “küçük aile” tipinde olan Türk ailesinin, Çin’deki geniş aile şekline dönüşmesidir. Keza aslen Türk menşeden gelen Tuna Bulgarlarının Slavlaşmasında da onların 864’den itibaren Hıristiyanlığa girek din değiştirmesiyle birlikte, Türk aile bünyesinin Slav tipi lehine bozulması etkili olmuştur.
- ⦿ Orta Asya’da, İslâmiyetten önceki dönemlerde iki aile tipine rastlandığı görülür. Bunlar; “ana ailesi (maderşahî)” ve “baba ailesi (pederşahî)” olmak üzere iki gruba ayrılır.

- ⦿ Ana ailesi “erkek evlendikten sonra kız evine gider ve ilk çocuk doğuncaya kadar, kayın baba-sına hizmet ederdi. Buna karşılık kayınbaba da damada, ev ve mal verir, böylece kızı ile damadının yuvalarını kurardı”. Bu tarz evlenme biçimine ise bu sistemde “serbest seçimle evlenme” deniyordu. Tıpkı Türkler gibi Çinliler de bu evlenmelere kötü gözle bakmışlardır. Çünkü Çin’de evlenmeler de aynı Türklerde olduğu gibi “aracı ve görücü” sistemi ile olurdu.
- ⦿ Türklerde görülen aile tipi ise daha çok “baba ailesi (pederşahî)” adı verilen sistem olmuştur. Bu sistem de baba ailesinin temeli olup dışarıdan evlenme, yani exogamy sistemi vardır. Ama bun-dan yola çıkarak Çin aile yapısı ile Türk aile yapısını da bir birine karıştırmamak gerekir. Örneğin Askere giden Bir Türk gencine ailesinin yaptığı maddi yardımı Çinliler büyüklere yapılan büyük say-gısızlık olarak nitelendirmişlerdir. Zira geride kalan yaşlıların bu yardımdan dolayı sefalet çekebilme endişesi vardı. Aile, ordu ve devlet için, çocuğunu asker olarak değil; askerin elbise ve yiyeceğini vermeyi de bir vazife olarak algılıyordu.
- ⦿ Hunlarda, Göktürklerde ve Oğuzlarda, sosyolojide “levirat” adı verilen bir aile düzeni vardır. “Bu düzende babaları ölen oğullar, anneleri ile küçük kardeşlerini ailelerine katıp, bakmak ve besle-mek zorunda idiler. Ölen kardeşlerinin eşini ve çocukları da sokakta kalmazlar; yaşayan kardeşler hemen onları kendi ailelerine katarlar ve onlara sahip çıkarlardı. Bu durum o zamanki komşularımız Moğollar ve Çinliler tarafından garipsenir ve hatta Çinlilerce gayri ahlaki bulunurdu.

- ⦿ Toplumda törenin büyük bir önemi vardır hatta bunun en iyi anlatan söz hiç şüphesiz “töre konuşunca han susar” deyimidir. Aile üyelerinde “Ben ölürsem çocuklarım ve eşim ne olur” diye bir kuşku ve endişe hâkim değildir. Çünkü kendinden sonra ailesine kimin bakacağı törece tayin edilmiştir. Ailenin yoksulluk içinde ve sahipsiz bir şekilde yaşamasına töre müsaade etmiyordu. Böylece aile kurumu da korunmuş oluyor ve toplumdaki mensubiyet fikri de pekiştiriliyordu.
- ⦿ Türklerde ailenin esas çekirdeği, baba, oğul ve torunlardan meydana geliyordu. Evlenip giden kızlar ile onların çocukları, aileden sayılmazlardı. Ancak daha güçlü olabilmeleri için aileler, dedenin idaresi altında toplanırlardı.
- ⦿ Ailenin yanında Türklerde akrabalık ilişkileri de ileri seviyede idi. Eski Türkçe sözlüklere bakıldığında akrabalık ile ilgili yaklaşık yüze yakın terim bulunmaktadır. Bu da bize Türk toplumunda bulunduğu coğrafyadaki komşu kavimlere nazaran sosyal ilişkilerin ne kadar ileri düzeyde olduğunu göstermektedir.
- ⦿ Ailenin maddi ve manevi temizliği konusunda da dönemin ünlü seyyahları olan İbn Fadlan, Marco Polo ve Van Yen Dö, Türk kadınlarının ahlaki temizliklerini överek dünyanın en temiz ve ahlaklı kadınları sıfatını kullanmaktadır. Yine onlara göre eski Türkçe’de veled-i zina sözlerine rastlanmaz. Sonradan bu manalara gelen sözler diğer dillerden özellikle de Farsça’dan geçmiştir. Kadın adları arasında temiz ve faziletli anlamına gelen birçok ismin bulunmasının sebebi budur.

- ⦿ Eski Türk cemiyetinde ilk sosyal birlik olan aile bütün sosyal bünyenin çekirdeği durumundaydı. Bu birlik kan akrabalığı esasına dayanıyordu. Türklerin dünyanın dört bir yanına dayanmalarına rağmen varlıklarını korumaları aile yapısına verdikleri büyük önemden ileri gelir. Bunun bir delili de Türk dilinde başka milletlerde rastlanmayan zenginlikte var olan akrabalık farklılıklarını belirleyici kelimelerdir.

AİLE FERTLERİ

Baba

- ⦿ Eski Türklerde babaya “kang” derlerdi. Bu kelime yerini daha sonraları (MS 1000’lerde) “ata”ya bırakacaktır. Anadolu’da ise babaya “ece, ici, ede, eye” de denir. Bunlar daha çok evin büyüğü için söylenirdi. Osmanlı döneminde anne, baba yani ebeveyn için daha güzel deyişler kullanılmış ve onlara “uluca” demişlerdir. Annenin babası içinde saygı duymuşlar ona “ana ata” diye seslenmişlerdir.
- ⦿ “Ataç” hem babacığım ve hem de babasına çeken oğlan karşılığı olarak da kullanılmıştır. Çünkü eskiden babadan oğula doğuştan birçok özellikler geçtiğine inanılırdı. Bunun için Türkler arasında şu deyim kullanılırdı: “Babanın yalnızca yeri değil, şerefi ve onuru da oğluna kalır.”
- ⦿ Bu dönemde çocuğun geleneksel usullerle yetiştirildiği bir sosyalizasyon süreci kendini göstermektedir. Oğulu yetiştirme babanın, kız ise annenin bir vazifesi idi.

- ⦿ Türklerde saygı sunuşu da buna paralel olarak anne ve babadan başlıyordu. Çinlilerde ulu ve çok eski atalar büyük ve saygıdeğer iken, Türklerde saygı sunuşuna başlanırken, önce “anam ve babam” diyorlar; ondan sonra da insanlığa ve ulu kişilere geçiyorlardı. Bu demek değil ki Türklerde babaya saygı sonsuzdur. Töre bütün bu kavramların üstünde tutulan bir kıstastır. Hatta Mete ve Oğuz Kağan töreye karşı geldikleri için babalarını dahi öldürebiliyorlardı.
- ⦿ Toplumda babaya ve oğula düşen ayrı ayrı vazifeler vardı, meselâ baba oğlunu evlendirmek zorunda idi. Eğer baba bunu yerine getirmez ise oğul babasından zorla masraflarını alabilirdi. Halk ve beyler de bunu normal değerlendirirlerdi. Türklerde ailenin bölünmemesine büyük önem verilirdi, bu nedenle oğlan evlendikten sonra babasının izni olmadan evinden ayrılamazdı.

Anne

- ⦿ Türk toplumunda da dünyanın diğer medeni toplumlarında olduğu gibi kadın unsuru dilin ve kültürün aktarıcısı konumundadır; hatta “ana dil” ifadesi de buradan kaynaklanmaktadır. Eski Türkler anneye “ög” denildiği görülmektedir. Bugün kullanılan “öksüz” kelimesi de buradan gelmektedir.
- ⦿ Babadan sonra aileyi anne temsil ederdi. Bunun için annenin yeri diğer akrabalardan daha ileri olurdu. Babanın mirası anneye kalır ve çocukların da vasisi anne olurdu. Türk tarihinde kadınların hükümdarların naibi olabilmeleri veya devlet içinde büyük bir söz sahibi olmaları da bundan ileri geliyordu. İslâmiyetten önceki zamanlarda ev sahibi olan kadına eş denmektedir.

- ⦿ Dul kalan veya kocasına kızan bir kadın baba evine gidemezdi. Koca da kadını evden kovamaz veya boşayamazdı ki, böyle bir durum olursa kalın müessesesi işler ve zarara uğrayan her iki aile de buna karşı çıkardı.
- ⦿ Türk toplumunda ana adı babadan daha önce zikredilerek “Ana-Baba” denilirdi. Dede Korkut’tan Hunlara kadar bu sıralama böyledir. Farklılığı göstermek açısından komşumuz Çin’de ise bu sıralama “Baba-Ana” şeklinde söylenmektedir.
- ⦿ Türklerde normal ve ılımlı bir baba ailesi vardır. Dul kalmış bir kadın eğer çocukları küçükse çocuklarının vasisi olurdu. Çocuklar büyük ise evin reisi en büyük oğul olurdu.
- ⦿ Türk ailelerinde ve hele Türk devletlerinde baş kadınların rolleri her zaman için büyük olmuştur. Türk toplumunda kadınlar için kullanılan umumî söz ise avrat yani eski deyişle “aragut”dur. Aragut toplumda saygı duyulması gereken kimselerdi ki, bunun için eski şiirlerde şu şekilde ifade edilmiştir: “Ayıpsız kadına, erkeğin boynunu eğmesi gerek”.
- ⦿ Kadınlarda iş sahası, çadırın çözülmesi, kurulması arabaya yüklenmesi, süt sağma, tereyağı ve peynir çıkarma, deri işçiliği; ayakkabı, keçe çorap, giyim, keçe imali vb. gibi işler görülmektedir.
- ⦿ Eski Türk topluluğunda hür olan ve Asya Hunlarından beri ata binip ok attığı, top oynama, güreş gibi ağır spor yaptığı, savaflara katıldığı tespit edilen, namus ve iffetine düşkünlüğü yabancı kay-

naklarda özellikle belirtilen Türk kadını itibar sahibi olup, savaşta düşman eline geçmesi büyük zillet sayılırdı.

- ⦿ Kadın yalnızca evde değil, dışarıda da kocasının yardımcısı konumundaydı. Gerekirse savaşta da kocasının yanında savaşmalıydı.
- ⦿ Çin kaynaklarından Roma, Bizans, Arap tarihindeki gezginlerin hatıratlarına kadar bütün kaynaklarda Türk kadınlarının eşlik ve fedakârlıkları hakkındaki misallerle doludur.

Çocuklar

- ⦿ Eski Türklerde oğul evlat demektir. Çocuk sahibi olmak ve neslin devamını sağlamak çok önemliydi. Çocuksuz aileler horlanıyordu. İster kız ister oğlan olsun Anadolu'da oğula “oğuş” denirdi. Oğul babasına, kız anasına çekmeliydi. Bunun için soylu ve iyi oğlana “ataç”, iyi kıza da “anaç” denirdi.
- ⦿ Eski Türk adetlerine göre ‘Küçük oğlan’, babasının evinde oturan ve baba ocağını devam ettiren bir çocuktur. Bunun için de, en küçük çocuklara ‘Ot-Tegin’, yani ‘Ateş-Prensi’, baba ocağını devam ettiren çocuk denirdi.
- ⦿ Töreye göre hükümdar olamazlardı fakat babalarının mal ve servet mirası onlara düşerdi.
- ⦿ Türklerde kız ile erkek çocuklar arasında aile içinde ayrılık gözetildiği görülmemektedir. Dede Korkut'ta, oğlu olan konuklar Ak Otağ'da, kızı olanlar ise Kırmızı Otağ'da, çocuğu olmayanlar ise Kara Çadırda ağırlanırdı.

- ⦿ Kız çocuğu evlendikten sonra koca evinin üyesi, büyük oğul evlendikten sonra babadan sonra evin büyüğü olurdu. Küçük oğul ise baba ocağını devam ettiren Ocak Beyi, yani “Ot Tegin” idi. Çünkü oğullar evlendikçe ayrı ayrı evlere taşınırlardı. Kızın baba evindeki hakkı yani miras payı da koca evine çeyiz olarak giderdi.
- ⦿ Bekâret anlayışı Türklerde İslâmiyetten önce de vardı ve bakire kız için kapaklıg kız yani kapalı kız diyorlardı. Yalnızca kız sözü bile bakire anlayışını içine alabiliyordu. Bu durum için eski bir ata-sözü şöyle der “Kızı, ancak kalın verebilen alır”. Yoksa para ile alınan şey ya cariye veyahut da kadın olabilmektedir.
- ⦿ Babanın sonsuz bir velayet hakkı görülmemektedir. Kızın evliliğe razı olduğunu gösteren rızalık sembolü vermesi gereklidir ki, bu genelde mendil olurdu. Şerbet içilerek and ifa edilmiş olurdu.
- ⦿ Eski Türklerde eğitim harsa dayalı bir şekilde gelişirdi. Aile içinde eğitimin amacı bireylere aynı davranışları kazandırmayı sağlamaktı.
- ⦿ Daha çocukluk devresinde birey, hayvan bakıcılığı, çadır işleri, giysi üretimi, göçmek, yerleşmek, hayvan otlatmak ev eşyası, silah yapmak, yemek, içmek, eğlence, yarışma, spor, müzik bilgi ve becerilerini kazanmak aile içinde gerçekleşiyordu.

Türk KÜLTÜRÜNDE BAYRAMLAR

- Her toplumda olduğu gibi Eski Türklerde de bayram ve benzeri etkinlikler bulunmaktaydı.
- Türklerin ilk ana yurdu olan Türkistan'da tabiat ve iklim yaşam için pek elverişli değildir. Bu durum Türklerin yaşam biçimine ve bakış açısına da etki etmiştir. Türkistan bölgesinde kışlar dondurucu ve fırtınalı, yazlar ise yakıcı sıcak ve kurak geçmektedir. Bu iklim türü ise tarıma yeteri kadar elverişli değildir. Bu yüzden Türklerin başlıca geçim kaynakları hayvan ve hayvan ürünleri üzerinedir. Ancak yoğun kış şartlarından hayvanlarda etkilenmektedir. Bahar ayı ise kışın yaşadıkları ekonomik sıkıntılardan kurtulmak anlamına gelmekteydi. Bu yüzden baharın gelişini bir bayram ile kutlardı.
- Çin kaynaklarında geçen bilgilere göre Hunlar, yılın ilk ayında, beşinci ve dokuzuncu ayında şölen yaparlardı. İlk ayda sadece beyler toplanır.
- Beşinci ayda ise yani ilkbahar da "Lungcinğ" adı verilen yerde topluca büyük bir bayram yaparlardı. Bu bayramda hem inançla ilgili gelenekler yerine getirilmekte hem de türlü oyunlar sergilenirdi.
- Gök Tanrı'ya ve kutsal sayılan yerlerde kurbanlar kesilirken en sevdikleri spor olan at yarışı ve güreş yaparlardı.

- ⦿ At yarışları, sonbaharda bir kez daha yapılırdı. Hunların bu üç festivali, Çin kaynaklarında “Ejder Şöleni ”olarak adlandırılmıştır.
- ⦿ Bu durumun aynısı Kök Türklerde de vardır. Kök Türkler, her yıl belirli bir zamanda atalarına kurban keser ve daha sonra topluca eğlenirlerdi. Fakat Kök Türkler beşinci ayda yaptıkları festivale daha fazla önem verirlerdi.
- ⦿ Aynı gelenek Uygur Türklerinde biraz değişikliğe uğramış olsa da devam etmiştir. Hatta Budizm’i benimseyen Uygurlar eski gelenekleri olan bayramlarını terk etmemiştir.
- ⦿ Çin kaynaklarına göre 10. yüzyılın ikinci çeyreğinde Uygur Türkleri arasında martın dokuzunda “Soğuk Yemek Şöleni” düzenleniyordu. Bu festivalde, Uygur Türkleri evin içindeki ve dışındaki bütün ateşleri söndürür ve bir gün boyunca ateş yakmazlar. Bir gün önceden hazırlanan soğuk yemekler yenilirdi. Uygur Türkleri ayrıca yaz ve kış dönencelerinde de bayram yaparlardı. Yaz dönencesi olan 21 Haziran’da toprak için kurban keserlerdi. Kış dönencesi olan 21 Aralık’ta da eğlence düzenlenir. Ancak kış dönencesinde yapılan eğlence yaz dönencesine göre daha büyük bir şekilde kutlanırdı.
- ⦿ Bahar ayının gelişini mart ve mayıs aralığında farklı sebeplerden da olsa aynı şekilde kutlayan Türkler için mart ayı aynı zamanda yeni yılın ilk ayıdır. Eski Türkler, bu aya baş ay derler ve bayram yaparlardı.

- İlbahar bayramı, Müslüman olan Kazak, Kırgız ve Başkurt Türklerinde ise “kımız murunduk” adıyla mayıs ayında yapılırdı. Başkurt kadınları ilkbahar bayramında erkekleri dahil etmeden “karga toy” adıyla kutlardı. Bu törenlerde kargalara darı ve süt koyarlar. Diğer Türk toplumlarında ise böyle bir tören bulunmamaktadır.
- Yakut Türkleri ise ilkbahar ve sonbahar ayında dokuz gün süren “saçı bayramı” yaparlar. İlbahar ayındaki bu bayram mayıs ayının sonu veya haziran ayının başında yapılırdı. Sonbahar bayramı ise kötü ruhlardan korunmak için yapılırdı. Bu bayrama Ay ve Güneş Bayramı da denilmektedir.
- Dinî âdet olarak evrenin yaratıcısı “Gök Tanrı” ve kutsal sayılan “yer” için at kurban edilmekteydi.
- Türklerin İslâmiyetten önce Orta Asya’da kendilerine has bir hayat tarzları ve inançları olduğu gibi, yine kendilerine has bayramları ve festivalleri de olmuştur. Görüldüğü gibi, bu bayram ve festivallerin esâsını inançla ilgili davranışlar ve toplu yapılan eğlenceler oluşturmaktadır.
- Sosyal olaylar tek bir sebebe bağlanamaz. Daha doğrusu, sosyal olayların oluşumunda birçok faktör birden rol oynar. Mesela Göktürk Devletinin kurucusu olan Aşina aileleri için Ergenekon’dan çıkış, bir kurtuluş ve özgürlüğe kavuşma günü olmuştur.
- Ergenekondan çıkış bayramında ocağa bir demir parçası atarak, bunu bir örsün üzerinde dövme âdeti, sadece Göktürlere mahsus bir âdet olarak kalmamıştır; X. yüzyılda güçlü bir kavim olarak ortaya çıkan Oğuzlarda da bu âdet devam etmiştir. Oğuzlar, düşmanları ile yaptıkları savaştan

sonra eve dönüşlerini Mart ayının son günlerine denk getirirlerdi. Bu zamana da “özgür, bağımsız gün” derlerdi. Oğuzlar, bu günde büyük bir ateş yakıp, içine bir parça demir atarlar ve sonra bu demiri örsün üzerinde çekiçle döverlerdi. Böylece onlar, toprağı ve suyu etkilediklerini ve daha da önemlisi soğuşu uzaklaştırdıklarını düşünürlerdi.

- Orta Asya’da kış mevsiminin uzun ve sert geçtiğı yerlerde hayat âdeta durmaktaydı. Böyle bir iklimde yaşayan ve hayvancılıkla geçinen eski Türk toplulukları için baharın gelmesi ve tabiatın yeniden canlanması, kurtuluş ve âdeta yeniden doğuş demektir. Bundan dolayı Türkler baharın gelişini bir bayram ile kutlamışlardır. Bu kutlamayı da, genellikle yeni yılın başlangıcında yapmışlardır. Çin Yıllıklarının bize bildirdiğine göre, Kırgızlar yeni yılın ilk ayına “mov-şı-ai” demişlerdir.
- Kaşgarlı Mahmûd’a göre, Müslüman olmayan göçebe Türkler, seneyi dört kısma ayırmaktaydılar. Bunların her birine birer isim (yay veya köklem, yaz, küz/güz, kış) vermekteydiler. Onlar, “yeni gün”, yani “nevruz”dan itibaren ilkbaharın ilk ayına “oğlak ay” demekteydiler. Çünkü oğlaklar bu ayda doğmaktaydı. “Oğlak ay” ise, büyük bir ihtimalle Mart ayı idi. Bundan dolayı onlar bu aya “baş ay” adını veriyorlardı. Kaşgarlı’nın Divanı’nda geçen ifadeden de anlaşıldığına göre, Türkler bayram yaptıkları günü büyük bir ihtimalle “yeni gün” şeklinde adlandırıyorlardı. Bu kelime de Farsça “nevruz” kelimesinin tam bir karşılığıdır.
- Eski Türk bayramlarında dört unsur görülür. Bunları şu şekilde belirlemek mümkündür:

- **1- Ritüel Değer Taşıyan Davranışlar:** Dinî inançların tören ve kurallarına “rit” denir. Başka bir ifade ile “rit”, dinî tören ve tapınmanın şeklidir. Tapınma ile ilgili davranışlara ve dinî törenlerde kullanılan nesnelere de “ritüel” adı verilir. Bu davranışlar insanda heyecan yaratır. Meselâ, kurban ve yağmur riti bunların başında geliyordu. Eski Türk dini “Gök Tanrı” inancına dayanıyordu. Bu, tek Tanrılı bir inanış idi. Türk inancının merkezine oturtulmuş olan “Gök Tanrı”, evrenin ve bütün canlıların yaratıcısı durumundaydı. Başta insan olmak üzere bütün canlılar onun iradesine bağlıydı. Bunun için de bayramlarına önce “Gök Tanrı”ya kurban kesmekle başlamışlardır. Kurban olarak da, hayatlarında önemli bir unsur olan ve başlıca rol oynayan atı tercih etmişlerdir.
- **2- Hayatlarında Rol Oynayan Nesnelere:** Türklerin büyük devletler kurarak Orta Asya’ya hâkim olmalarında ve yayılmalarında başlıca iki unsur rol oynamıştır. Bunlardan biri at, diğeri demirdir. Bilindiği gibi demir silâh sanayiinin başlıca madenidir. Kılıç, süngü, bıçak, topuz, kalkan, temren (temürgen), zırh (yarık) ve tolga gibi bütün savaş araç ve gereçleri hep demirden yapılmaktaydı. Tarihî kayıtlara göre, Göktürkler demiri işlemek ve bu madenden silâh yapmak suretiyle uzun süre geçinmişler ve güçlü bir kavim haline gelmişlerdir.
- **3- Eğlence ile ilgili Unsurlar:** Eski Türk bayramlarının en önemli kısmını eğlenceler oluşturuyordu. Zira Türkler, hayata bağlı, hayatı seven, gülmekten ve eğlenmekten hoşlanan, son derece canlı, dinamik, hareketli, dışa dönük ve neşeli bir karakter yapısına sahip idiler. Türklerin bu özel-

likleri bayramlarda daha belirgin bir şekilde görülmekteydi. Onların bayram yerleri, özellikle yeteneklerin gösterildiği ve sergilendiği bir eğlence şöleni ve şenlik yeri olmaktaydı. Kaynakların sınırlı bilgilerinden öğrendiğimize göre, burada at ve ok yarışları yapılmakta, güreş tutulmakta, ayak topu oynanmakta, ayrı ayrı veya gruplar halinde neşeli şarkılar söylenmekte ve bolca kımız içilmekteydi.

► **4- Giyim, Süslenme ve Süsleme ile İlgili Unsurlar:** Türkler, hiç şüphesiz bayramların ruhuna ve havasına uygun bir şekilde giyinmekteydiler. Özellikle onların kıyafetlerinde kırmızı, yeşil ve sarı renkler hâkimdi. Meselâ, Tüekta kurganında ortaya çıkarılmış olan bir prens (tigin) cesedinin üzerinde üst üste kırmızı, yeşil ve sarı renklerde üç çeşit elbise giydirilmiş durumdadır

⦿ Kırmızı, yeşil ve sarı renkler Osmanlı ordularının bayraklarında da yan yana bulunmaktaydı. Bu renklerden özellikle kırmızı Türklerin rengi idi. Zira, Karahanlı ve Selçuklu hükümdarlarının bayrakları, tuğları, saltanat şemsiyeleri, otağları ve giydikleri çizmeleri hep kırmızı renkteydi. Öte yandan halk kesiminde de kırmızı renk çok sevilmekteydi.

⦿ Türklerde bayram süslemeleri, müsabakaya sokulan hayvanlar için de yapılmaktaydı.

⦿ Meselâ yarıştırlacak atlar, güreştirilecek develer, tokuşturulacak koçlar, tosunlar ve mandalar (camus-su sığırı), dövüştürülecek horozlar, sahipleri tarafından çeşitli boyalar, kınalar, boncuklar, nazarlıklar, türlü renklerde ve desenlerde kumaşlar ile süslenmekteydi. Bu âdet, bugün Anadolu köylerinde aynen devam etmektedir.

- ⦿ XI. yüzyılda topluca Müslüman olup, İslâm medeniyeti dairesi içine girerek, İslâm dünyasının ortasında arka arkaya devletler kuran Türkler, millî değerlerini bütünüyle koruyorlar ve İslâm topluluklarının içinde âdeta Orta Asya'daki hayatlarını yaşıyorlardı. İran ve Arap kültürlerinin etkisi yüzeyde kalıyor, Türk toplum hayatının derinliğine nüfuz edemiyordu.
- ⦿ Özellikle bayram, doğum, düğün ve ölüm olaylarında eski Türk âdetleri hâkimdi.
- ⦿ Öte yandan Türkler, İslâm dünyasında dillerini bütünüyle korumakla birlikte pratik gayelerle yan yana yaşadıkları toplulukların dillerinden de bazı kelime ve kavramlar alıp kullanmışlardır.
- ⦿ Meselâ, “nevruz” bunlardan biridir. Bilindiği gibi nevruz, Farsça kökenli bir kelimedir. Fakat nevruz, aynı zamanda hem Perslerin, hem de Türk topluluklarının ilkbaharda yaptıkları bayramın da adıdır. Daha açık bir ifade ile söylememiz gerekirse, Türkler, Orta Asya kökenli olan millî bayramlarını İslâmî dönemde “nevruz” adı altında kutlamışlardır. Burada hemen belirtelim ki,
- ⦿ “Perslerin millî bayramı nevruz” ile “Türklerin millî bayramı nevruz” arasında temelde ve özde büyük farklar bulunmaktadır. Burada şu kadarını söyleyelim ki, her iki milletin nevruz bayramlarında şeklî olarak ortak unsurlar bulunmaktadır. Fakat, bu unsurların her iki millette anlamları ve yorumları tamamen farklıdır. Bu farklılıkları şu şekilde belirlemek mümkündür:
- ⦿ 1- Ateş unsuru her iki milletin bayramında da vardır. Fakat, İranlılarda ateş tapınmanın bir objektidir. Bundan dolayı ritüel bir anlam taşımaktadır.

- ⦿ Türklerde ise ateş, temizlenmenin ve arındırmanın bir vasıtasıdır. Dolayısıyla eski Türk inancına göre, saflığından şüphe edilen herkesin ve her nesnenin iki ateş arasından geçirilmesi, bir ocağın etrafında döndürülmesi ve hatta bir ateşin üzerinden atlatılması lâzımdır.
- ⦿ Öte yandan Türk kamları (şamanları) da, hastayı körü ruhlardan arındırmayı ateşle yapmışlardır.
- ⦿ Ateşin üzerinden atlatılmak suretiyle arındırma âdeti, Orta Asya Türk topluluklarında korunarak günümüze kadar ulaşmıştır. Orta Asya Türk topluluklarının nevruz adı altında kutladıkları bahar bayramlarının hemen hemen hepsinde bu âdet vardır. Türk topluluklarındaki bu âdet, sadece nevruz bayramlarında değil, aynı zamanda düğün törenlerinde de gelinin kemik ateşi üzerinden atlatılması ve çevresinde döndürülmesi şeklinde icra edilmektedir.
- ⦿ 2- Türk bayramlarındaki bazı unsurlar İran bayramlarında hiç bulunmamaktadır. Meselâ, İran bayramlarında örsün üzerinde demir dövme âdeti yoktur. Bu tamamen Türklere has bir gelenektir.
- ⦿ 3- Türk bayramlarındaki yarışma türü eğlenceler İran bayramlarında hemen hemen hiç yoktur. Yarışma, eski Türk hayatının en belirgin özelliğidir. Esasen yarışma, mücadele ve üstün gelme fikrine dayanır.
- ⦿ 4- İran bayramları Cemşîd ve Feridun gibi hükümdarların tahta çıkışı olaylarına dayanır. Türk bayramının oluşumuna ise, Türk'ün hayatında rol oynayan unsurlar ve olaylar kaynaklık eder. Bunlar tabiat, iklim ve millî felâket gibi bütün toplumu ilgilendiren olaylardır.

- ◉ İslam kültürü çevresine girildikten sonra kutlanmaya başlanan Ramazan ve Kurban bayramları dışında, Türk tarihinin derinliklerinden gelen ve Türk dünyasının hemen her yöresinde yaşatılmaya çalışılan bazı bayramlarımız vardır: Nevruz, Hıdrellez ve Hızır Nebi bayramları gibi...
- ◉ Türklerde mevsimlik bayramlar, dini bayramlar ve milli bayramlar şeklinde oluşmuş bayramlar vardır.

Mevsimlik Bayramlar

- ◉ Mevsimlik bayramların kutlama zamanları iklim gibi doğal koşullara bağlı olarak farklılık gösterebilmektedir. Örneğin koç katımı kışın kısa sürdüğü baharın erken geldiği bölgelerde güz başlarında, baharın geç geldiği yerlerde güz sonlarında yapılır.
- ◉ Buna karşılık nevruz, hıdrellez gibi bayramlar her yerde aynı tarihlerde kutlanır.
- ◉ Başlıca mevsimlik bayramlar arasında; nevruz, çiğdem, betnem, hıdrellez gibi bahar bayramları; yılbaşı kutlamaları; kınalanmış koçların dişi koyunların içine bırakıldığı dönemde koç katımı, kuzunun anne karnında canlandığına inanılan dönemde saya bayramı (davar yüzü ya da koyun yüzü de denir) gibi kutlamalar yapılır.
- ◉ Bu tür bayramlar, köy halkının köy meydanında toplanması, davul ve zurna çalması, çobanların süslenmesi, canlı eğlencelerle kutlanması şeklindedir. Şunlardan başka ekinci, meyveci, bağcı bayramları, göç bayramları yer alır.

Nevruz Bayramı

- Anadolu'da "Sultan-ı Nevruz", "Nevruz Sultan", "Mart Dokuzu" ve "Mart Bozumu" gibi adlarla bilinen Nevruz bayramı halen Türk toplumu içinde canlılığını sürdürmektedir. Eski İran takvimine göre yılın ilk günüdür ve bu gün ilkbaharın başlangıcı sayılır. Ayrıca Güneş 21 Mart'a kadar güney yarımküreye daha çok ışık ve ısı verirken, bu tarihten itibaren kuzey yarımküreye daha çok ısı vermeye başlar. Bu nedenle kuzey yarımkürede ısının artmasıyla tabiatta yeniden canlanma yaşamaya başlar.
- Osmanlı döneminde Nevruz günü özel kutlamalarla yaşanan önemli bir gün olmuştur. Bu günlerde padişahlara "Nevruziye" adı verilen kasideler sunulmuş; bunlarda ağaçların yeşermesi, çiçeklerin açması, havanın ısınması gibi konulara yer verilmiştir. Nevruziye adı verilen macun, Persler zamanında Nevruz günlerinde doktorların toplanarak yaptıkları ve bir yıl boyunca hastalıklardan koruyacağına inanılan bir gelenek olmuştur. Zamanla değişime uğrayan bu inanç Nevruz günleri yenen tatlının adı olmuş, hatta Manisa'da 21 Mart'ta halka dağıtılan mesir macunu da bu geleneğin devamı olmuştur.
- Türklerde Nevruz'la ilgili rivayete göre, bu gün Türklerin Ergenekon'dan çıktıkları bir kurtuluş günüdür. Bu inançtan ötürü Türklerde Nevruz'un ayrı bir yeri vardır ve yeni bir yılın başlangıcı olarak günümüze kadar bayramlarla kutlanmıştır. Orta Asya'daki Türk topluluklarından Azeri, Kazak,

Kırgız, Türkmen, Özbek, Tatar, Uygur Türkleri, Anadolu Türkleri ve Balkan Türkleri Nevruz gele-
neğini canlı olarak günümüze kadar yaşatmışlardır.

Hidrellez Bayramı

⦿ Hidrellez bütün Türk dünyasında bilinen mevsimlik bayramlarımızdan biridir. Hidrellez günü, Hızır ve İlyas Peygamberin yeryüzünde buluştukları gün olması inancından ötürü, her yıl 6 Mayıs günü kutlanmaktadır. Hızır ve İlyas sözcükleri birleşerek halk ağzında hidrellez şeklini almıştır. Bu gün kış mevsiminin bitip havaların ısınmaya başlaması itibarıyla da bir kutlama vesilesi kabul edilmiştir. Büyük şehirlerde daha az olmak üzere, kasaba ve köylerde evin temizliği, üst-baş temizliği, yiyecek-içecek temini gibi önceden hazırlıklar yapılır. Hidrellez kutlamaları daima yeşillik, ağaçlık alanlarda, su kenarlarında, bir türbe ya da yatağın yanında yapılmaktadır.

Dini Bayramlar

⦿ Dini bayramların günleri “kameri takvim”e göre hesaplandığı için, şu an kullanılan takvimde her yıl aynı tarihe rastlamaz. Her yıl onar günlük gerilemeyle gelen Ramazan ve Kurban bayramları böylece değişik mevsimlerde kutlanabilmektedir. Bu bayramlar, Türklerin İslamiyet’i kabul etmeleriyle birlikte kutlanmaya başlanmıştır. Ziyarete gelenlere Ramazan bayramında şeker ikram edilmesinden dolayı, **Ramazan bayramına** “Şeker bayramı” da denmektedir.

- ⦿ Ramazan Bayramı Hicri Takvime göre Şevval ayının birinci günü başlar. Hicri Takvimde dokuzuncu ay, Ramazan ayı olup İslam dinine inanan kişilerin beş temel şartından biri olan oruç farizalarını yerine getirdikleri aydır. Ramazan Bayramı, oruç vazifesini eda etmenin şerefine kutlanan bir bayramdır.
- ⦿ Ramazan Bayramı üç gün sürmekle birlikte; aileler kendi durumlarına göre bu süreyi uzatabilirler. Bayram süresince herkes birbiri ile bayramlaşır.
- ⦿ Kurban Bayramı, Ramazan Bayramına benzer şekilde İslamiyetin kabulü ile kutlanmaya başlanmış ve zamanla gelenekselleşmiştir. Kurban Bayramı, Hicri Takvime göre 12. ayın (Zilhicce) 10. günüdür.
- ⦿ Kurban bayramında ise sadece şeker değil, kesilen kurbanın etinden de ikram edilir.

Milli Bayramlar

- ⦿ Milli bayramlarda, şehir ve kasabalarda bir şenlik havası yaşanır; askeri geçitler, fener alayları gibi “resmi” gösteriler yapılır. Bunların yanı sıra yöresel kıyafetleriyle seymenler, zeybekler gösteri yapar; resmi tören sonrası çeşitli kutlamalar, yarışmalar düzenlenir.
- ⦿ Anadolu yörelerinde her yer kendi danslarını yaparken; İstanbul, Ankara gibi büyük şehirlerde “halk dansları festivali” tarzında gösteriler yapılır. Bayram kutlamaları süresince, çeşitli panel ve

konferanslar yapılmakta; koro ve konserler izlenmekte; sergi, fuar, yarışma, gösteri gibi etkinlikler yoğun olarak düzenlenmektedir.

Başlıca milli bayramlarımız şunlardır:

- ✓ 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı
- ✓ 30 Ağustos Zafer Bayramı
- ✓ 19 Mayıs Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı
- ✓ 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı
- ▶ 23 Nisan 1920'de ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışını çocuk bayramı olarak kutlanmasına karar vermiştir. 1979'dan beri her sene 23 Nisan'da TRT (Türkiye Radyo Televizyon Kurumu) tarafından düzenlenen şenliklere, dünya ülkelerinden çocuklar davet edilir.
- ▶ Kurtuluş Savaşı'nın sonucunu belirleyen Başkumandanlık Meydan Savaşı'nın (30 Ağustos 1922) zafer kutlamaları, önceleri halk tarafından yapılırken 1935'ten bu yana resmi olarak kutlanmaktadır.
- ▶ 19 Mayıs 1919 tarihi ise yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerinin atıldığı, Türk tarihinde bir dönüm noktası kabul edilir. 19 Mayıs Atatürk'ün Samsun'a ayak basarak Türk milli kurtuluş hareketinin başlattığı bu tarih, 19 Mayıs Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı olarak kutlanır.

- ▶ 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı da, 29 Ekim 1923 günü TBMM'de cumhuriyetin yönetim biçimi olarak ilan edilmesi; Atatürk'ün Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı olmasından duyulan sevinç ve coşku, her sene yapılan kutlamalarla canlı tutulmaktadır.

TÜRK KÜLTÜRÜNDE YEMEK

- ⦿ Türk mutfağı, Türk kültürünün önemli bir unsuru ve evrensel kültür ortamının da sayılı mutfaklarından biridir. Türk mutfak kültürü zenginliğini, tarihi olaylara, coğrafi koşullara, kültürel, ekolojik ve ekonomik yapısına, gelenek ve göreneklerine ve tarih boyunca diğer evrensel kültürlerle etkileşim içerisinde olmasına borçludur
- ⦿ Türk mutfağı, Türklerin beslenmesinde kullandığı yiyecekler-içecekler, bunların hazırlanması, pişirilmesi, korunması; bu işlemler için gerekli araç-gereç ve teknikler ile yemek yeme alışkanlıkları, mutfak çevresinde gelişen tüm uygulamalar ve inanışlar olarak tanımlanmıştır

ORTA ASYA TÜRK MUTFAĞI

- ⦿ Atlı göçebe kültürün hakim olduğu bu dönemde Türklerin ilk besinleri un ve yoğurt gibi buğday ve sütten üretilen ürünler ile binek için de kullandıkları at ve koyun gibi hayvanların etleri, ilk içkileri de kımızdan (kısarak sütünden hazırlanan bir fermente içecek) ibaretti.
- ⦿ Ayrıca, üzümünden yaptıkları sirke, pekmez ve şarap da bu dönemde Türkler tarafından tüketilmiştir.

- ⦿ Türk mutfağında süt, aynı zamanda yağ, peynir, yoğurt, ayran, çökelek gibi süt ürünleri ve sütlü yoğurtlu yemek yapılarak veya sütlü tatlıda kullanılarak da tüketilmiştir
- ⦿ Hayvancılık, tarih boyunca Türklerin dayandıkları en önemli ekonomik kaynak olmuştur. Orta Asya'da, M.S. VI. ve VIII. yüzyıllara ait mezarlardan elde edilen bulgulara göre, koyun ve at eti yendiği, bunlara ek olarak sığır, geyik etlerinin de tüketildiği sonucuna ulaşılmıştır.
- ⦿ Zamanla yavaş yavaş at eti ve geyik eti tüketimi tamamen ortadan kalkmıştır. VIII. yüzyıldan sonra yapılan mezarlarda kuş ve balık kalıntılarına rastlanması yemek kültüründe değişimin yaşandığının göstergesidir.
- ⦿ Kesilen hayvanın eti yanında sakatatları özellikle ciğer, kelle, dalak, yürek, böbrek, işkembe, beyin ve kalın bağırsağın da kullanıldığı bilinmektedir. Kesilen hayvanın eti ve sakatları "tandır" denilen topraktan yapılan kuyularda veya ateş üzerinde çevirmek suretiyle pişirilmiştir.
- ⦿ Bunun yanında eti saklamak için, sonbahar ve kış aylarında hayvanlar kesilip eti küçük parçalara ayrıldıktan sonra kuyruk yağı ile birlikte pişirilir ve sonra küplere doldurularak kavurma şeklinde saklanmaktadır.
- ⦿ Kavurma, etin tuzlanıp baharatlandırılarak askıda kurutulması ile elde edilen pastırma ve sucuk gibi yiyecekler, günümüzde hala köylerde kışa hazırlık olarak yapılmaktadır.

- ⦿ Türklerin dayandığı ikinci ekonomik kaynak buğday olmuştur. Buğday unu ile yapılan hamur işleri her zaman ön planda olmuştur. Buğdayın yanında, arpa, darı, burçak, susam, pirinç de tarımı yapılan tahıllar arasındadır.
- ⦿ Türklerin Oğuz boyunun bu dönemde yerleşik hayatı tercih ederek ziraat ve balıkçılık ile uğraştıkları da bilinmektedir.
- ⦿ Türkler arasında ziraatçılığın varlığı M.Ö. I. yüzyıl ortalarına dayanmaktadır.
- ⦿ Bu tarihten itibaren kurganlarda ortaya çıkan “Ezme Taş” denilen aletler Türklerin çok eskiden beri tahıl tarımı yaptığının bir göstergesidir
- ⦿ Türklerin, Orta Asya’dan beri dinsel törenlerde etleri pişirme şekilleri ve özel törenlerdeki ziyafetleriyle mutfak araç ve gereçlerine verdikleri değer anlaşılmaktadır.
- ⦿ Orta Asya’da yapılmış kazılarda bulunan düztabanlı ve ağzı geniş kulpsuz kaplar ile içki kadehlerinin bulunması Türklerin o dönemde bile gelişmiş bir mutfak kültürüne sahip olduğunu göstermektedir.
- ⦿ Orta Asya’da bulunan diğer çeşitli fincanlar, küçük bıçaklar, kaşıklar, kulplu güveçler ve farklı çeşitteki mutfak eşyaları da bunun bir göstergesidir.

SELÇUKLU BEYLİKLERİ DÖNEMİ MUTFAĞI

- ⦿ Selçuklu Türk mutfağı, Selçuklu Türklerinin Anadolu'ya göç ettikleri XII. Yüzyıldan sonra gelişmeye başlamıştır.
- ⦿ Orta Asya'dan beraberlerinde getirdikleri kültürlerini beslenme alışkanlıklarına yansıtmışlar, gösterişsiz ve sade bir mutfak anlayışına bu dönemde de devam etmişlerdir. Bu dönemde ocak ve mutfağın kutsallığına büyük önem verilmiştir
- ⦿ Anadolu Selçukluları döneminden birçok yemek ve yiyecek ismi değişikliğe uğramadan bu zaman zarfında da kullanılmaktadır.
- ⦿ Paça yemeği, yufka yemeği, etli pide, tutmaç, hoşmerim, boza, pekmez, sucuk, pastırma bu yiyeceklerden birkaçıdır.
- ⦿ Anadolu Selçukluları döneminde günde kuşluk yemeği ve akşam yemeği olarak iki öğün yemek yenildiği bilinmektedir.
- ⦿ Selçuklular zamanında yetiştirilen tahıl olan buğdaydan yapılan ekmecek beslenmede önemli bir yere sahiptir. Bunun yanında arpa ekmeği, çavdar ekmeği, mısır ekmeği ve kepek ekmeği de tüketilen diğer ekmekler arasındadır

- Selçuklular döneminde Orta Asya'da olduğu gibi aynı adı taşıyan süt ve ağız sütü sade içildiği gibi, süttten elde edilen yoğurt, kaymak, soğut (çökelek), peynir, yağ gibi besinler beslenmede önemli bir yere sahip olup bolca tüketilmekteydi.
- Türklerin yaygın olarak tükettikleri kırmızın Selçuklularda da tüketildiği Osmanlı döneminde İslamiyet'in etkisiyle yerini şerbetlere bıraktığı çeşitli kaynaklarda yer almaktadır.
- Etin bu dönem de sofrada önemli bir yeri vardır. Yerleşik hayata geçmeyle beraber eti yenen hayvanlarda da değişim gözlenmektedir. Eti yenen hayvanlar; kuzu, koyun, erkeç, keçi, oğlak, at, tavuk, kuş ve balık olarak listelenebilir.
- Kalye, biryan, borani, tandır, çevirme kebaplar bu dönemde yapılan ve birçoğu Selçukname'de de adı geçen yemeklerdir
- Anadolu'nun Selçuklular tarafından fethinden sonra Türkler eskiden beri kullandıkları tarımsal alet ve yetiştirdikleri tarım ürünlerini beraberlerinde getirerek Anadolu'nun tarım tekniğini daha da geliştirmiş ve Anadolu'da yetiştirilen meyve ve sebzeleri çeşitlendirmişlerdir.
- Bugün yemeklerde kullanılan sebzeler, XI. Yüzyıldan beri Anadolu'da bağ ve bahçelerde de yetişmekte olan sebzelerdir. Pırasa, marul, turp, tere, kabak, soğan ve sarımsak bu sebzelere örnek verilebilir.

- ⦿ Tatlı olarak Selçuklu döneminde Selçukname'de de ismi geçen un helvası, irmik helvası ve nişasta helvası yapıldığı bilinmektedir
- ⦿ Selçuklu döneminde de diğer dönemlerde olduğu gibi Türkler, mutfak kültüründe mutfak araç ve gereçlerine çok fazla önem vermişlerdir.
- ⦿ Çok çeşitli araştırmalar neticesinde, Türklerin bu dönemde sahan, testi, kase, sini gibi mutfak eşyalarını yemek servisi sırasında kullandıkları saptanmıştır.

OSMANLI DÖNEMİ MUTFAK KÜLTÜRÜ

- ⦿ Osmanlı İmparatorluğunun geniş bir coğrafi alana yayılması ve büyümesi ile birlikte Türk mutfağı da sağlam bir gelişim göstermiştir. Osmanlılarda mutfak, saray yaşamı için oldukça değerlidir.
- ⦿ Padişah, soylular bir sofraya çevresinde toplanmayı bir sosyalleşme aracı olarak benimsemiş bundan dolayı, sürekli yeniliklere açık, leziz ve zengin yemeklerin üretildiği bir yer olmuştur.
- ⦿ Orta Asya bozkırlarında gelişen et yoğunluklu beslenme alışkanlığı, Osmanlı Dönemi'nde de devam etmiştir.
- ⦿ Hayvansal besinlerimizden et, süt, yoğurt, peynir, tereyağı bu dönemde de beslenme sisteminin özünü teşkil etmektedir.

- Saray ileri gelenlerinin sofrası ve yemek adabları ve saraya gelen yabancı misafirlere ve elçilere ziyafet yemekleri verilmesi aşçıların bütün hünelerini gösterdiği gösterişli ve lezzetli yemek türlerinin meydana gelmesini sağlamıştır.
- Mutfak saray yaşamında önemli bir yer tutmuş ve XVIII. ve XIX. yüzyılda ise doruğa ulaşmıştır.
- Osmanlı kaynaklarından Türk toplumunda çok zengin ve köklü bir yemek kültürünün, ziyafet geleneklerinin ve mutfak uygulamalarının olduğu bilgisi edinilebilmektedir.
- Bu dönemde mutfak geleneği görkeminin en üst seviyelere çıkması, mutfakta kullanılan araç ve gereçlere de yansımıştır.
- Padişah sofralarında üzerinde yemeklerin ikram edildiği gümüş siniler ile gösterişli mutfak araç, gereçleri yanında halkın yemek pişirme ve servis etmede kullandığı araç-gereçler de Osmanlı mutfak kültürünün en belirgin göstergelerinden biridir.
- Osmanlı Saray Mutfak Kültürü geleneğinde, tuzsuz tereyağı ile pişirilen kuzu ve koyun, tavuk ve balık etiyle hazırlanan kebab, yahni, külbastı, kızartma ve köfteler sofralarda ön planda olan baş yemeklerdir.
- Ayrıca, çoğunlukla sarayda kullanılan pirinç pilavı çeşitleri, çok çeşitli baklagiller ve tahılla hazırlanan ve et suyu ile pişirilen çorbalar da sofraların olmazsa olmazıdır.

- ⦿ Bunun yanında bu dönemde, yaş ve kuru meyveler ile hazırlanmış hoşaf, şerbet, şurup gibi içecekler ile etli dolmalar ve sebzeler ile hazırlanan bazı tencere yemekleri ve tatlı olarak helvalar, sütlü tatlılar, baklava, güllaç ve kadayıf sofrada yer alan diğer yemeklerdir.
- ⦿ Saray mutfakları ile halk mutfağında kullanılan bazı yiyecekler farklılık göstermektedir.
- ⦿ Saray yemeklerinde, bulgur yerine pirinç, bal ve pekmez yerine şeker, esmer köy ekmeği ve yufka çeşitleri yerine beyaz unlu mayalı ekmeğin çeşitleri bulunmaktadır.
- ⦿ Osmanlı'nın Ege Denizi'ne, Akdeniz'e ve Karadeniz'e komşu olması, Türk mutfağında deniz kültürünün oluşmasını sağlamıştır. Balık çeşitlerinden lüfer, hamsi, levrek, çipura, uskumru ve palamut Türk mutfağının vazgeçilmez deniz ürünleridir.
- ⦿ Osmanlı saray mutfaklarında kullanılan yemek pişirme kaplarının tamamı bakırdan oluşmaktadır.
- ⦿ Altın ve civa alaşımı uygulanan ve altın sarısı bir renge bürünen bakır tombak kaplar, Osmanlı kültüründeki 16. yüzyılda mutfakta yerini almış, ancak 17. yüzyılda daha çok kullanılmaya başlanmıştır.
- ⦿ Osmanlı saray mutfağında göze çarpan özelliklerin bazıları halk mutfağında da yemek kültürünün genel karakteristiği ile örtüşmektedir.
- ⦿ Halk Mutfağı, saray mutfağı kadar gösterişli olmasa da yemeklerin lezzeti ve kullanılan malzeme ve yemek çeşitliliği bakımından bir o kadar zengindir.

19-20. YY CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MUTFAĞI

- ⦿ Cumhuriyet döneminde Türk mutfağı geçmiş yüzyılların birikimiyle şekillenen Osmanlı mutfak kültürünü devam ettirmiş ve bu yüzyılda aynı zamanda önemli değişimler de yaşanmıştır
- ⦿ Osmanlı İmparatorluğu'nda XIX. yüzyılda Avrupa ile temasın artması neticesinde geleneksel mutfak kültürü de farklılaşmıştır.
- ⦿ 19. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren Batı'dan etkilenmeye başlayan Osmanlı Saray ve İstanbul mutfağı, 20. Yüzyılın başlarında geleneksel ve modern mutfak uygulamalarını içeren mutfak kültürüne geçiş yapmıştır
- ⦿ Batı'ya ait ürünlerin Osmanlı piyasasında fazlalaşması damak tadını etkilemiştir. Tüketim anlayışındaki değişim Osmanlı toplumunun beslenme alışkanlıklarına yansımıştır.
- ⦿ Domates, domates salçası, patates, çikolata ve kakao gibi ürünler Osmanlı sarayının, elit kesiminin ve XIX. yüzyılda yükselişe geçen orta sınıfın sofralarında yerini almıştır
- ⦿ Yabancı ziyaretçilerin anılarından elde edilen bilgilere göre 19. Yüzyılın sonuna gelindiğinde Osmanlı saray mutfağında Avrupa usulü özellikle Fransız mutfağına ait yemekler pişmiştir.
- ⦿ Osmanlı saray mutfağında et ve pilavları lezzetlendirmek için kullanılan kuru ve yaş meyvelerin XIX. yüzyıl mutfak geleneğinde kullanımı azalmıştır.

- ⦿ Bunun yerine, baharat çeşitleri, maydanoz, dereotu ve yaş ve kuru nane kullanımı yaygınlaşmıştır
- ⦿ Tavuk ve piliç gibi kümes hayvanları ile birlikte güvercin, keklik, kaz, bıldırcın, ördek ve hindi yemekleri de saray mutfak geleneğinde yer almaktadır.
- ⦿ Domuz eti, dini inanç gereği Türkler tarafından tüketilmese de ülkenin turistik destinasyonlarında turistler için hazırlanan yemeklerde kullanılmaktadır.
- ⦿ Domates, fasulye, patates, hindi, kakao, mısır ve bazı kabak çeşitleri Amerika'nın keşfedilmesiyle XVIII. Yüzyıldan itibaren Türk mutfağına girmiştir ve halk tarafından hemen benimsenmiştir
- ⦿ Hayvan ve kuyruk yağlarının sağlık endişesiyle kullanımı azalarak, daha çok bu dönemde sanayinin de gelişmesiyle yemeklerde ayçiçek, margarin ve zeytinyağı kullanımı başlamıştır.
- ⦿ Batı etkisi günlük öğün sayısına da yansımıştır. Cumhuriyet dönemine kadar günde iki öğün yemek yenirken, bu dönemde modernleşme süreciyle beraber kahvaltı, öğle yemeği ve akşam yemeğinden oluşan üç öğün düzenine geçilmiştir.
- ⦿ Ancak, Eski Türk mutfak kültürümüzde görülen tüm ailenin birlikte masaya oturarak yemek yeme alışkanlığı bu dönemde azalmaya başlamıştır
- ⦿ Cumhuriyet döneminde geçmişten gelen zengin yemek kültürü ile alaturka mutfak uygulamaları daha çok Anadolu'da uygulanmaya devam etmiştir.

- ⦿ Avrupa'nın etkisiyle şekillenmeye başlayan alafranga mutfak uygulamaları ile şekillenen İstanbul mutfağı, hala özünde bu güçlü mirası taşımakta ve geleneksel ile modern sentezleyerek yeme içmede komşu ülkelere kadar etki alanı oluşturmaktadır.

GELENEKSEL TÜRK SPOR DALLARI

ÇEVGAN

Çevgan, eski Orta Asya menşeli, atlı iki takım arasında oynanan, "gûy" ismi verilen deri veya ahşap topu, "çevgan" denilen ucu bükülmüş sopalar vasıtasıyla rakiplerden kurtarıp hedefe götürme amacı taşıyan kadim bir oyundur. Şehnâme gibi birçok destan, şiir ve masala konu olan bu oyun, İranlılar ve Türkler arasında çok meşhurdu. Yunus Emre'nin şiirlerinde kendine yer bulacak kadar meşhurdur. Yunus bir şiirinde, dünyayı bir çevgan sahasına, ezeli iradeyi bir çevgan sopasına, kendisini de meydana bu sopayla sürüklenen bir topa benzeter.

MATRAK

16. yüzyılda Matrakçı Nasuh tarafından **ilk kez** kuralları ve standartları ile tam bir spor dalı haline getirildiğine dair bilgiler olmakla birlikte Matrakçı Nasuh'dan öncesinde bile bu sporun yine aynı kuralları ve standartları ile var olduğu ile ilgili kanıtlar da vardır. Matrak oyununun kuralları Efkan Çalış tarafından yeniden düzenlenerek ve 15 Haziran 2010'da Türkiye Geleneksel Spor Dalları Federasyonu'na bağlanmıştır. Bu kurallara göre oyuncular yaş ve sıklığa göre ayrılır. Karşılaşma süresi ikişer dakikadan iki oyun biçimindedir. Yeni kural-

lara göre düzenlenen matrak oyununda amaç, rakibin kafasına matrakla dokunmaktır. Her dokunuş bir puan değerindedir. Sert vurmak yasaktır. Rakibe kalkanla vurmak, oyun aleti veya koruyucu malzemesi yere düşen rakibe vurmak yasaktır. Karşılaşma sırasında oyun aletlerini, koruyucu malzemeleri bilinçli olarak elden çıkarmak, yere atmak, rakibe bedensel olarak vurmak yasaktır.

ATLI CİRİT

Geleneksel olarak Atlı Cirit oyunu bayramlarda, Cuma namazı sonrası ya da düğünlerde halkça oynanırdı. Düğün ciritlerinde kız tarafı ve erkek tarafı iki ayrı takım oluştururdu. Günümüzdeyse Atlı Cirit sporu iki takımın birinden bir atlının öne çıkıp alay durağındaki rakip takım oyuncularından birine ciridini fırlatmasıyla başlar. Ciridini savurmasının ardından kendi dizisine dönen sporcuyu karşı tarafın oyuncusu hızla takip eder ve ciridini savurur. Ciriti isabet ettirebilen oyuncular takımlarına puan kazandırır. Rakibinin önünü kesip ona ciritle vurma imkânı varken vurmayıp bağışlayan sporcu puan kazanmaktadır. Bu bağlamda Atlı Cirit, sporla erdemin bütünleştiği **asil** bir yapıya sahiptir.

ŞALVAR GÜREŞİ

Güreşçiler, şalvar giyer ve ayakları çıplaktır. Kısa şalvar güreşinde tüm teknikler ayakta yapılır. Rakip alta düştüğü anda bir tek hamle şansı verilir. Bu hamlede sonuç olmaz ise genelde ayağa kaldırılır. Dengenin son derece önemli olduğu güreş sporunda ayakta muazzam bir denge unsuru oluşturan kısa şalvar güreşleri ata sporumuza birçok şampiyonunun kazanılmasında bir hayli büyük yararları olmuştur.

ABA GÜREŞİ

Aba güreşleri Türkiye'de Hatay ve Gaziantep yörelerimizde yapılmaktadır. Çok eski çağlardan beri Türkler tarafından icra edilen bu spor, özgün niteliklerinden neredeyse hiçbir şey kaybetmeden günümüze dek gelmiştir. Aba güreşi adını, güreşçilerin giydiği abadan almaktadır. Aba güreşi, aşırıtmalı aba güreşi ve kapışmalı aba güreşi olmak üzere iki farklı türde icra edilmektedir. Gaziantep'te yaygın olan aşırıtmalı aba güreşi, geleneksel olarak genelde hasat sonunda ve düğünlerde yapılmaktaydı. Hatay yöresinde ise geleneksel olarak kapışmalı aba güreşi yapılmakla beraber karşılaşmalar geleneksel olarak dağlılar ve kuzeyliler olarak adlandırılan iki grup arasında yapılmaktaydı.

KUŞAK GÜREŞİ

Kırım lehçesinde adı "küreş" olan kuşak güreşi, geleneksel olarak "tepreş" denilen bahar eğlencelerinde yapılmaktadır. Kuşak güreşinin kendine has özellikleri vardır. Bu güreşte pehlivanlar soyunmazlar; yalnız ceketlerini ve ayakkabılarını çıkarırlar, bellerine kuşak bağlarlar. Daha sonra pehlivanların birbirlerinin kuşaklarından tutmasıyla güreş başlar. Ayaktan tutmak yasaktır. Galibiyet güreşçinin "şalka düşmesi" yani iki omzunun yere değmesi ile olmaktadır. Sayı ile de galibiyet olmaktadır. Baş ve yardımcı hakemler kurallara göre daha aktif güreşen pehlivani galip ilan eder. Kuşak Güreşi Türkiye'de ağırlıklı olarak Eskişehir ve civarında yaşayan Kırım Türkleri tarafından yapılmaktadır.

ATLI OKÇULUK

Günümüzde Atlı Okçuluk müsabakaları "Tabla bendi (Türk Parkuru)" ve "Kabak bendi" olmak üzere iki çeşittir. Tabla bendinde farklı mesafelerdeki üç hedef, okla vurulur. Hedefte 15 cm çaplı alana isabet +6 puan, 30 cm çaplı alana isabet +4 puan, dış alana isabet +2 puan alır. Eğer sporcu süratini doğru ayarlar ve 10 saniyeden kısa sürede **en az** iki hedefe isabet sağlarsa +1 puan; daha uzun süredeyse -1 puan alır. 14 saniye ve üzerinde geçtiği turda puanı sıfırlanır. Kabak bendinde kikaç ve kabak olmak üzere iki hedef vardır. Kikaç

hedefi yerde bulunmaktadır. Kabak atışı ise atlı okçunun, hedefe doğru dörtnala giderken atının boynuna yattıktan sonra yukarıya dönerek yaptığı atışın ismidir.

ATLI KIZAK

Çift atlı kızak yarışları uzunluğu 800-1200 metre, kulvar genişliği 5 metre olan düz kulvar, tek atlı kızak yarışları ise oval-yuvarlak pist uzunluğu 600-800 metre, kulvar genişliği 3-5 metre olan alanda yapılır.

RAHVAN BİNİCİLİK

Rahvan yürüyüşte at, aynı yandaki ayaklarını, aynı anda adımlayarak yürür ve bu yürüyüş esnasında at dörtnala yakın bir hız yapabilir. Rahvan yürüyüş ata sonradan eğitimle öğretilmesine rağmen, doğuştan Rahvan yürüyen atlar da vardır. Günümüzde rahvan at yetiştirme geleneği, Anadolu'da devam etmekte ve Türkiye Geleneksel Spor Dalları Federasyonu bünyesinde rahvan at yarışları düzenlenmektedir. Bugün Türkiye'de rahvan atlar, Samsun'da yetişen Canik atları ve Kastamonu'nun Daday ilçesinde yetişen Oryantal ırk denilen Türk – Arap atı karışımı atlardır.

GELENEKSEL KIZAK

Sporcular pist başında iki tarafa çakılı kazıklardan elleriyle hız alıp hareket ettikten sonra iniş başlamadan iki tarafta hazırlanan kar topaklarına ellerini vurarak hız alabilir ya da vurmada yarışa devam edebilir. Hızlandıktan sonra sporcu, kızağa sırt üstü yatarak rüzgârdan **en az** etkilenecek şekilde bacaklarını uzatır, elleri ile pantolonunu tutarak yarışa devam eder. Kastamonu yöresinden farklı olarak, Erzurum geleneksel kızak yarışlarında sporcular kızağa yüzüstü uzanarak yarışır.

KÖKBÖRÜ

Kökbörü oyunu, cirit gibi atlı bir spordur ve esası, at salıp koşarak oğlağı kapmak ve rakibin kalesinden geçirerek sayı kazanmak üzerinedir. Günümüzde Kırgızistan, Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan, Moğolistan, Tacikistan ve Afganistan'da oynanıyor.

MANGALA

Mangala, bir Türk zeka oyunu olan Köçürme; dünyadaki yaygın adıyla Mankala oyunudur. Gaziantep, Urfa, Hatay gibi illerde oynanan Köçürme oyununun adıdır. Köçürme oyunu Türkiye'de de Mangala adıyla piyasaya sürülmüştür.

Oyunun Kuralları

- ⦿ Oyunda 12 oyuk (kuyu) bulunur. Oyun başında her kuyuda 4 taş bulunur.
- ⦿ Taş dağıtma taşların alındığı kuyudan başlar, saat tersi yönünde oyuncunun kalesi (hazine) dâhil olmak üzere sürdürülür. Eğer taşların alınacağı kuyuda sadece bir taş var ise bu taş bir sonraki kuyuya bırakılır.
- ⦿ Dağıtılan son taş oyuncunun hazinesine gelirse, oyuncu bir el oynama hakkı daha kazanır.
- ⦿ Son taş rakibin bölgesindeki kuyudaki taş sayısını çift sayı yaparsa buradaki tüm taşlar kazanılmış olur.
- ⦿ Son taş kendi tarafındaki boş bir kuyuya rastlarsa bu taş ile birlikte bu kuyunun karşısındaki rakip kuyudaki tüm taşlar kazanılmış olur.
- ⦿ Oyunda kendi tarafındaki taşları ilk biten oyuncu rakibin bölgesindeki tüm taşların sahibi olur. Bu şekilde oyun sonlanır.

GELENEKSEL TÜRK ÇALGILARI

Bağlama

En karakteristik Türk müziği çalgılarından biridir. Saz ya da kopuz olarak da adlandırılır.

Kabak Kemane

Türklerin, kökleri Orta Asya'ya dayanan en eski ve **en az** değişim gösteren halk çalgılarından biridir. Anadolu'da çoğunlukla Teke bölgesi ve civarında kullanılmaktadır. Yörük Türkmen müziğinin önemli çalgılarından biridir. Yarım küre gövdeli, deri kapaklı, dize konularak çalınan yaylı bir çalgıdır.

Yaylı Tambur

Yaylı tambur, yayla çalınan bir tambur türüdür ve Tanburi Cemil Bey tarafından icat edilmiştir. Türkiye'nin en değerli müzisyenlerinden biri olan Cemil Bey, müziğine pes bir ses katmak ister ve tamburunun tellerini yükselterek enstrümanı kemençe yayıyla çalar; böylece yaylı tamburu müzik dünyasına kazandırmış olur.

Ud

İnsanlık tarihinin en eski çalgılarından biri olan udun akort sistemini Farabi'nin geliştirdiği düşünölmektedir. 20. yüzyılda Türk müziğinin vazgeçilmez enstrümanlarından biri haline gelen ud ile kanunun uyumu dinleyenleri büyüler.